

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ «ДИЗАЙН»

PEDAGOGICAL COMPONENT IN TEACHING STUDENTS IN THE DESIGN DIRECTION

Важливу роль у підготовці висококласних фахівців із дизайну відіграє дизайн-освіта як один із видів професійної освіти. Мета роботи – дослідження специфіки формування педагогічного компонента у навчанні студентів напрямку «Дизайн». З'ясовано, що під час підготовки дизайнера-педагога, тобто фахівця, який здійснюватиме освітню діяльність у галузі дизайну у навчальних закладах початкової, середньої та вищої професійної освіти, домінує педагогічний складник, який повинен гармонійно поєднуватись із професійним складником (одночасне засвоєння спеціальних і педагогічних знань). Установлено, що під час формування професійної кваліфікації дизайнера педагогічному компоненту навчання приділяється недостатня увага. Зазначено, що педагогічний компонент у межах напрямку підготовки «Дизайн» більш виражений у педагогічних ЗВО; у технічних і мистецьких ЗВО зазвичай не вивчаються дисципліни психолого-педагогічного циклу, що негативно впливає на реалізацію майбутнього дизайнера як фахівця і як педагога. Обґрунтовано необхідність вивчення студентами напрямку «Дизайн» усіх ЗВО дисциплін психолого-педагогічного циклу впродовж усього періоду навчання, що дозволить майбутнім фахівцям набутти навичок педагогічної майстерності. Акцентовано увагу на тому, що в умовах створення якісного інклюзивного освітнього середовища гостро стоїть питання підготовки майбутніх дизайнерів-педагогів для навчання дизайну дітей із певними фізіологічними порушеннями. Для розуміння особливостей розвитку таких дітей, їхніх психічних якостей, регулювання навантаження обґрунтовано доцільність вивчення студентами напрямку підготовки «Дизайн» дисциплін «Спеціальна педагогіка» і «Спеціальна психологія». Із метою посилення педагогічного компонента у навчанні майбутніх дизайнерів запропоновано запровадити на 4 курсі педагогічну практику на базі середніх і середніх спеціальних навчальних закладів, що дозволить студентам-дизайнерам самостійно провести уроки і виховні заходи, оволодіти сучасними методиками викладання, оцінити їхню дієвість, психологічно адаптуватися до реальних умов праці.

Ключові слова: дизайн, освіта, педагогіка, психологія, навчальний план.

An important role in the training of high-quality design professionals belongs to design education as a type of vocational education. The purpose of the article is to investigate the specifics of the formation of the pedagogical component in teaching students in the field of "Design". It was found that the training of a designer-teacher, ie a specialist who will carry out educational activities in the field of design in primary, secondary and higher vocational education, is dominated by the pedagogical component, which should be harmoniously combined with the professional component (simultaneous acquisition of special and pedagogical knowledge). It is established that in the formation of the professional qualification of the designer the pedagogical component of training is given insufficient attention. It is noted that the pedagogical component within the direction of training "Design" is more pronounced in pedagogical ZVO; in technical and artistic ZVO, as a rule, the disciplines of the psychological and pedagogical cycle are not studied, which negatively affects the realization of the future designer both as a specialist and as a teacher. The necessity of studying by students of the direction "Design" in all ZVO of disciplines of a psychological and pedagogical cycle during all period of training is substantiated that will allow future experts to get skills of pedagogical skill. It is emphasized that in the conditions of creating a high-quality inclusive educational environment, the issue of training future designers-teachers to teach design to children with certain physiological disorders is acute. To understand the peculiarities of the development of such children, their mental qualities, load regulation, the expediency of students studying the direction of training "Design" disciplines "Special Pedagogy" and "Special Psychology" is substantiated. In order to strengthen the pedagogical component in the training of future designers, it is proposed to introduce pedagogical practice in the 4th year on the basis of secondary and secondary special educational institutions, which will allow students-designers to conduct lessons and educational activities, master modern teaching methods, evaluate their effectiveness, psychologically adapt to real working conditions.

Key words: Design, education, pedagogy, psychology, curriculum.

УДК 378.14.014.13
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/2.4>

Пономаренко В.В.,
канд. філос. наук,
доцент кафедри теоретичних дисциплін і професійної освіти
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

Васкевич О.Є.,
аспірант кафедри теоретичних дисциплін і професійної освіти
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Дизайн – це вид проєктної діяльності, що посідає проміжне місце між мистецтвом та інженерним конструюванням, поєднуючи красу і корисність. Дизайн утвердився не лише як напрямок культури, але і як професія, універсальний вид людської діяльності, який інтегрує різноманітні знання. Сучасний дизайнер, будучи творцем затребуваного і зручного продукту, що відповідає вимогам бізнесу і клієнта, повинен мати почуття стилю, художній смак, відстежувати нові тенденції, орієнтуватись

у стилях, бути креативним, здатним розробляти оригінальні інноваційні дизайн-проєкти, володіти технічними знаннями і комп'ютерними програмами, мати економічні та педагогічні навички. Важливу роль у підготовці висококласних фахівців із дизайну відіграє дизайн-освіта як один із видів професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування педагогічного компонента під час навчання студентів-дизайнерів досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці. Зокрема,

Е. Базилюк [1] вивчала проблеми навчання за магістерською програмою з дизайну, О. Баніт [2] розробила алгоритм розвитку професійної майстерності викладача графічного дизайну у ЗВО мистецького профілю, Б. Голик [4] досліджувала проблеми психологічних та педагогічних засад професійної підготовки педагогів – майбутніх викладачів дисципліни «Дизайн одягу» у їхній єдності, В. Даниленко [5] – компетентісний підхід до дизайн-освіти, В. Клімов [6] – теоретичні основи та умови функціонування дизайн-освіти у професійно-педагогічній парадигмі, О. Савчук [8] – психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів дизайну та інші. Зважаючи на актуальність теми дослідження, проблема формування педагогічного компонента у навчанні майбутніх дизайнерів у ЗВО потребує більш глибокого висвітлення, зокрема вивчення специфіки підготовки дизайнера-фахівця і дизайнера-педагога.

Мета роботи – дослідження специфіки формування педагогічного компонента у навчанні студентів напряму «Дизайн».

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні 63 ЗВО здійснюють підготовку студентів за спеціальністю «Дизайн» [3], що свідчить про її зростаючу популярність.

Специфіка підготовки дизайнера-фахівця, тобто фахівця, який після закінчення ЗВО працюватиме у дизайн-індустрії, підприємстві, творчих індустріях, полягає в оптимальному співвідношенні художніх, естетичних, інженерних, соціальних та інших складників професії. Таке співвідношення залежить від типології і масштабів об'єкта, який проєктується (річ, комплекс, ансамбль, середовище), і визначається видом дизайну (промисловий дизайн, дизайн одягу, графічний дизайн тощо). Методику навчання визначає професійний складник. Із постійним розширенням сфери дизайн-проєктування і урізноманітненням об'єктів дизайну відбувається орієнтація навчального процесу на підготовку спеціаліста широкого профілю (а не вузькоспеціалізованого), який має володіти загальними універсальними основами проєктної діяльності.

Після закінчення ЗВО за спеціальністю «Дизайн» випускники можуть також працювати вчителями і викладачами дизайну у загальноосвітніх школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах, що зумовлено такими чинниками:

1) зростає кількість шкіл, коледжів і технікумів, де активно впроваджуються предмети з цієї спеціальності. Відповідно до концепції Нової української школи (НУШ) у молодших класах запроваджено урок «Дизайн і технології». У зв'язку із популярністю і суспільною необхідністю професії дизайнера цей напрямок активно реалізується у закладах середньої і середньої спеціальної освіти, які функціонують на комерційній основі.

Переважає більшість педагогів у таких освітніх закладах є випускниками факультетів дизайну;

2) необхідність набуття досвіду роботи. Випускники ЗВО розглядають педагогічну діяльність як стартовий майданчик для отримання кращої позиції щодо працевлаштування;

3) можливість професійного зростання. Робота викладачем дозволяє дизайнеру вдосконалювати свої вміння і навички, займатися науковою роботою, поєднувати викладацьку діяльність із іншими видами зайнятості.

Під час підготовки дизайнера-педагога, тобто фахівця, який здійснюватиме освітню діяльність у галузі дизайну у навчальних закладах початкової, середньої та вищої професійної освіти, домінує педагогічний складник; передбачається його гармонійне поєднання із професійним складником, одночасне засвоєння спеціальних і педагогічних знань [6, с. 38-39].

У табл. 1 представлений перелік дисциплін, які вивчають студенти-дизайнери у ЗВО України (у розрізі курсів).

У всіх зазначених вище навчальних закладах переважають предмети професійного спрямування. Педагогічний компонент реалізується тільки у Львівській національній академії мистецтв («Психологія і педагогіка»), у Полтавському національному педагогічному університеті ім. В.Г. Короленка («Психологія», «Педагогіка», «Основи інклюзивної освіти», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка старшої та вищої школи», «Психологія старшої та вищої школи») та у Національному університеті «Запорізька політехніка» («Психолого-педагогічні основи викладацької діяльності»), що свідчить про недостатню увагу до педагогічного компонента під час формування професійної кваліфікації дизайнера. Водночас практично відсутні дисципліни, призначені для вивчення основ навчання дітей різних вікових груп, дітей із особливими освітніми потребами, дітей початкової школи. Як наслідок, студенти отримують суто теоретичні знання із загальної педагогіки і психології, які складно застосувати на практиці.

Доцільно зазначити, що у педагогічних ЗВО педагогічний компонент у межах напряму підготовки «Дизайн» є більш вираженим, ніж у технічних і мистецьких навчальних закладах. Навчальним планом цих ЗВО передбачено вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, значна увага приділяється педагогіці. Зокрема, у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова вивчаються «Вступ до психології», «Основи теорії комунікації», «Основи професійної комунікації», «Історія та теорія педагогіки», «Психологія»; у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка – «Психологія»; у Дрогобицькому державному педагогічному університеті ім. Івана

Таблиця 1

Перелік дисциплін, які вивчають студенти спеціальності 022 «Дизайн» у ЗВО України

Назва ЗВО	Курс				
	1	2	3	4	5-6
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва ім. М. Бойчука	Історія мистецтв Нарисна геометрія та перспектива Комп'ютерні технології Рисунок Живопис Основи дизайну Дизайн за фахом Практика	Рисунок, Живопис, Основи дизайну, Дизайн за фахом Історія мистецтв Практика	Практика	Філософія Іноземна мова Практика	Методологія наукових досліджень Комп'ютерне проектування Рисунок спеціальний Комплексне дизайн-проектування Поглиблена спеціалізація Практика
Харківська державна академія дизайну та мистецтв	Іноземна мова Дизайн веб-інтерфейсу Брендінг і маркетингові технології Історія дизайну Макет і моделювання упаковок	Іноземна мова Брендінг і маркетингові технології Макет і моделі упаковок Живопис Проектування Рисунок Типографіка Техніка друкарської графіки			
Київський університет імені Бориса Грінченка	Університетські студії Знакові системи в дизайні Орнаментика та етнодизайн	Конструювання та макетування дизайн об'єктів Самостійна робота Рисунок Серії друкованої продукції	Веб- та медіадизайн Проектування рекламно-графічних комплексів Дизайн книги художньої літератури	Практика	Ділова іноземна мова Теорія та практика графіки Технології поліграфії Проектування
Львівська національна академія мистецтв	Іноземна мова Історія зарубіжного мистецтва Шрифти Основи комп'ютерної графіки Візуальна комунікація Ілюстрація	Ілюстрація Живопис Рисунок, Фотографія Проектування Іноземна мова Історія українського мистецтва Анімація	Поліграфічні технології Рисунок Веб-технології Дизайн Упакування Фотографія Живопис	Дипломне проектування Інформаційний дизайн Фотографія Дизайн інтерфейсів Психологія і педагогіка	Методика підготовки магістерської роботи Сучасне мистецтво Ілюстрація Проектування
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка	Основи сучасних виробів Українська мова Іноземна мова Психологія Хімія Історія української державності та національної культури	Основи сучасного виробництва Педагогіка Комп'ютерна графіка Декоративно-прикладна творчість, Навчання і виховання дітей з сенсорними порушеннями	Історія дизайну Веб-технології Основи інклюзивної освіти Основи педагогічної майстерності	Основи аграрного виробництва Автентичні традиції українського народу Основи теорії автомобіля Основи виробництва	Педагогіка старшої та вищої школи Психологія старшої та вищої школи Методика навчання технологій у старшій школі
Національний університет «Запорізька політехніка»	Рисунок Політико-правова система України Іноземна мова Фізичне виховання Академічний живопис	Основи містобудування Рисунок Академічний живопис Історія української культури Фізичне виховання	Економічна теорія Академічний живопис Макетування Проектування Теорія стилів	Історія дизайну Проектування Основи маркетингу Рисунок Комп'ютерна техніка у графічному дизайні	Психолого-педагогічні основи викладацької діяльності Сучасне мистецтво Основи наукових досліджень

Франка – «Історія педагогіки», «Психологія», «Інклюзивна освіта», «Історія педагогіки початкової школи»; у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті ім. Володимира Винниченка – «Психологія індивідуальних

відмінностей», «Психологія агресивної поведінки», «Педагогіка».

У навчальному плані за напрямом підготовки «Дизайн» у технічних і мистецьких ЗВО зазвичай відсутні дисципліни психолого-педагогічного

циклу. Студенти вивчають «Живопис», «Ілюстрацію», «Фотографію», «Рисунок», «Макетування», «Проектування», тобто фахові дисципліни, які розвивають професійну компетентність, потрібні навички і професійні вміння. Відсутність дисциплін психолого-педагогічного циклу негативно впливає на реалізацію майбутнього дизайнера, зокрема як професіонала, оскільки він не отримує навіть мінімальних знань зі специфіки педагогічної роботи. Як наслідок, випускник зіштовхується зі складними ситуаціями не тільки як дизайнер-педагог, але і як висококваліфікований дизайнер-фахівець, особливо у великих компаніях.

Як свідчать наші дослідження, якщо педагогічний компонент і представлений, то здебільшого тільки вивченням «Психології» або «Педагогіки» або їхнім поєднанням. На жаль, навіть у межах вивчення цих дисциплін не досить уваги приділяється психології різних вікових груп і конфліктології. Дизайнер-педагог, працюючи із дітьми різного віку (молодшого і середнього шкільного віку, підлітками, молоддю), має володіти найефективнішими для певного віку методиками, техніками та інструментами подачі матеріалу. А знання конфліктології дозволить майбутньому дизайнеру-педагогу виявляти механізми і причини педагогічних конфліктів, використовувати технології ефективного спілкування і раціональної поведінки у конфліктній ситуації, визначати шляхи попередження, регулювання і розв'язання конфліктів. Вважаємо, що потрібно запровадити вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу студентами напряму «Дизайн» у всіх ЗВО, що дозволить майбутнім фахівцям набути навичок педагогічної майстерності незалежно від того, чи займатимуться вони у майбутньому викладацькою діяльністю. Окремі випускники працюватимуть у центрах дозвілля, демонструватимуть свої уміння на власних майстер-класах чи проводитимуть індивідуальні заняття. Відповідно, вони мають бути обізнані з віковою психологією, інтересами, потребами та нахилами дітей певного віку, володіти навичками поведінки у складних ситуаціях.

Водночас вивчення тільки «Педагогіки» чи тільки «Психології» не зовсім коректне. Якщо студент опановує лише дисципліну «Психологія», то він не отримує знань із дисципліни «Педагогіка», потрібних йому для проведення занять. Коли студент вивчає тільки «Педагогіку», то, не знаючи психології учнів, не розуміє справжніх причин і підстав їхньої поведінки. До того ж «Педагогіку» і «Психологію» студенти-дизайнери вивчають не впродовж усього періоду навчання, а на певному курсі. Якщо це відбувається, наприклад, на 5 курсі, то студенти, які закінчують бакалаврат і не планують вступати до магістратури, їх не вивчають. Ми вважаємо, що психолого-педагогічні дисципліни мають вивчатись упродовж усього

періоду навчання, що сприятиме закріпленню знань студентів, а також дозволить розширити перелік дисциплін психолого-педагогічного циклу. На нашу думку, доцільним є такий варіант формування педагогічного компоненту під час навчання студентів напряму «Дизайн»: 1 курс – «Педагогіка», «Психологія»; 2 курс – «Історія педагогіки початкової школи», «Педагогіка старшої та вищої школи»; 3 курс – «Навчання і виховання дітей із сенсорними порушеннями», «Основи інклюзивної освіти»; 4 курс – «Психолого-педагогічні основи викладацької діяльності», «Основи педагогічної майстерності»; 5-6 курс – «Психологія індивідуальних відмінностей», «Психологія агресивної поведінки». На 4 курсі доцільно запровадити педагогічну практику на базі середніх і середніх спеціальних навчальних закладів, що дозволить студентам-дизайнерам самостійно провести уроки і виховні заходи, оволодіти сучасними методиками викладання, оцінити їх дієвість, психологічно адаптуватися до реальних умов праці.

Ще однією важливою проблемою є те, що через незнання спеціальної педагогіки майбутні дизайнери-педагоги не підготовлені до роботи з учнями, які мають різні вади. Станом на 01 вересня 2021 року до загальноосвітніх навчальних закладів України зараховано 25 078 учнів із особливими освітніми потребами, у школах створено 18 687 інклюзивних класів, 43% шкіл від загальної їх кількості організували інклюзивне навчання, тобто кожна друга школа навчає дітей із особливими освітніми потребами [9].

В умовах створення якісного інклюзивного освітнього середовища гостро стоїть питання про підготовку майбутніх дизайнерів-педагогів для навчання дизайну дітей із певними фізіологічними порушеннями. Із цією метою доцільно передбачити можливість вивчення студентами напряму підготовки «Дизайн» дисциплін «Спеціальна педагогіка» і «Спеціальна психологія» з метою розуміння особливостей розвитку дитини, її психічних якостей, регулювання навантаження, формування потрібних умов для їхньої комунікації і пристосування до соціального середовища. Випускники, які не вивчали «Спеціальну педагогіку», не зможуть доступно подати навчальний матеріал дітям із особливими освітніми потребами, правильно організувати освітній процес, який суттєво відрізняється від традиційного через особливості сприйняття інформації дітьми з вадами та їхній фізичний, емоційний, когнітивний розвиток. Виділення у «Спеціальній педагогіці» теми «Навчання і виховання дітей із сенсорними порушеннями», тобто навчання дітей, які мають проблеми зі слухом, зором, з іншими вадами, дозволить зрозуміти психологію дітей із сенсорними порушеннями. Відповідно, вчитель знатиме, як правильно подати матеріал таким учням, як розвинути їхні творчі

навички, що дозволить уникнути педагогічних конфліктів і створити сприятливу навчальну атмосферу [7, с. 103].

Невід'ємним складником навчального процесу здобувачів вищої освіти напряму підготовки «Дизайн» є виробнича практика, під час проходження якої студенти вдосконалюють свої уміння, пов'язані із вирішенням складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у галузі дизайну. Водночас педагогічна практика для студентів цієї спеціальності навчальними планами не передбачена. Не маючи досвіду викладацької діяльності, дизайнер-педагог не зможе ефективно застосувати у своїй майбутній професійній діяльності сучасні методи і форми організації навчально-виховного процесу.

У контексті нашого дослідження існують інші проблеми, пов'язані із формуванням педагогічного компонента у студентів напряму підготовки «Дизайн»: відсутність єдиних стандартів до навчального плану (різний набір психолого-педагогічних дисциплін ЗВО), відсутність ґрунтового підходу до вивчення педагогіки тощо.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що педагогічний компонент у навчанні студентів напряму «Дизайн» виражений слабко. У навчальних планах переважають профільні дисципліни, а предмети психолого-педагогічного циклу вивчають тільки студенти-дизайнери педагогічних ЗВО. Під час підготовки дизайнера-педагога, тобто фахівця, який здійснюватиме освітню діяльність у галузі дизайну у навчальних закладах початкової, середньої та вищої професійної освіти, має домінувати педагогічний складник і гармонійно поєднуватись із професійним складником, тобто спеціальні і педагогічні знання мають засвоюватись одночасно. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку вбачаються у вивченні професійних компетенцій майбутніх дизайнерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базиліук Е.В. Спеціальність «дизайн»: проблеми вступу та навчання на магістерському рівні. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи*: зб. матеріалів міжнар. наук.-метод. конф., 9-12 жовт. 2017 р. Харків, 2017. С. 2-24.
2. Баніт О. Модель розвитку професійної майстерності викладачів графічного дизайну. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2012. Вип. 5. С. 6-14.
3. ВУЗи України. веб-сайт. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-0-475.html> (дата звернення: 27.09.2021).
4. Голик Б.Г. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки педагогів – майбутніх викладачів дисципліни «Дизайн одягу». *Молодий вчений*. 2017. № 9. С. 319-323.
5. Даниленко В.Я. Дизайн-освіта в сучасному комунікативному просторі: компетентнісний підхід. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи та Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття*: зб. матеріалів міжнар. наук.-метод. конф., 9-12 жовт. 2017 р. Харків, 2017. С. 3-6.
6. Климов В.П. Развитие идей дизайн-образования в профессионально-педагогической парадигме: монография / под ред. ВЛ. Климова, ГЛ. Климовой. Екатеринбург, 2009. 110 с.
7. Колупасва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
8. Савчук О.П. Професійна підготовка майбутніх учителів дизайну в контексті сучасної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 137-142.
9. Шкарлет С. МОН прагне створити якісне інклюзивне освітнє середовище для розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-mon-pragne-stvoriti-yakisne-inklyuzivne-osvitnye-seredovishe-dlya-rozvitku-zdobuvachiv-osviti-z-urahuvannyam-yihnih-potreb-i-mozhливостей> (дата звернення: 27.09.2021).